

מראי מקומות - מגילה

יד.

הוא רק אם אמר הנביא דהקב"ה ציוה אותו להוסיף על המצוות איזה הוספה, אבל מה שתקנו מעצמן אינו בל תוסיף. וע"ש עוד מש"כ להק' בדעת הרמב"ן ומהרש"א ממגילת תענית ומחזיקיבט ערבה, ואכ"מ.

ג. ומה מעבדות לחירות אמרי' שירה

פרש"י ביציאת מצרים אמרו שירה על הים. והק' הטורי אבן, הא שירה זו לא הי' חיוב לדורות, אלא פעם זו בלבד אמרוהו. ועוד, הא זה לא הי' מעבדות לחירות, אלא זה הי' ממות לחיים. ולכן כ' לבאר הגמ' באו"א, דשירה דגמ' היינו הלל דיום א' דפסח, דבאמת חיוב הוא, והוא משום יציאה מעבדות לחירות. וע' עמק ברכה (קריאת מגילה ח') דכ' דאף דק"ו הוא דאורייתא, כאן אין חיוב קריאת המגילה מדאורייתא. וביאה, דכאן לא הי' חיוב לומר שירה על הים כלל, ולכן אין שייך לחייב מתורת ק"ו, דגם שם לא הי' חיוב, אלא הק"ו הוא רק להראות סמך מן המקרא ושוב אינו בכלל בל תוסיף, וגם לא שייך הא דאין נביא יכול לחדש דבר, דאי"ז חידוש, דהא כבר עשו כן אצל הים (ולדבריו עדיין לא מתורץ קו' הטו"א דזה לא הי' מעבדות לחירות, וצ"ע).

ד. לפי שאין אומרים הלל על נס שבחוצה לארץ

ע' מנחת חינוך (רפ"ד, כ"ד) שהביא דעת ר"ת והבה"ג (הובאו בר' יונה בברכות ז: מדפי הרי"ף) דס"ל דאין אומרים הלל אלא על נס שנעשה לכל ישראל, ואפי' הי' בכנופיא דרבים אין אומרים הלל. ואכ"מ, י"ל דמה שאין אומרים הלל על נס שבחור"ל, זהו משום דחשיבי יחידים. ועפ"ז תי' הא דלכא"ג"כ ק', למה זה נחשב לנס שנעשה בחור"ל, הרי הי' כמה ישראלים שגרו בא"י, ואחשורוש מלך בכיפה, ואכ"מ ודאי נעשה להם הנס ג"כ. וביאר דעפ"ז י"ל, דקדושת הארץ בטלה לאיזה ענין, ואכ"מ חשיבי כיחידים, וממילא אין אומרים הלל על נס הנעשה ליחיד. וע"ע במהרש"א בערכין (:) מש"כ טעם לדבר שאין אומרים שירה על נס שבחור"ל.

ה. והרי יציאת מצרים, דנס שבחוצה לארץ הוא, ואמרי' הלל

הק' הטורי אבן, מה שייך להק' מפסח, הרי י"ל דמה דאמרי' הלל בפסח אינו משום הנס, אלא משום היום טוב. ופי' דמייירי בהלל של ליל הפסח, דזה אין אומרים משום היום טוב, אלא משום הנס, וע"ז פריך דנס שבחור"ל הוא. אלא דהק' ע"ז, הא לעיל אמרי' דמה דאין אומרים הלל בר"ח, אף דאיכרי מועד, היינו משום דכתי' השיר יהי' לכם כליל התקדש חג, לילה המקודש לחג טעון שירה, וכו'. והנה, אם כל מה דאומרים שירה בליל פסח אינו אלא משום הנס, ולא משום יו"ט, אכ"מ מה ראי' יכול להביא מהא דכתי' בליל פסח דהוי מקודש במלאכה, דלמא לגבי הדין לומר

א. משל דאחשורוש והמן למה הדבר דומה וכו'

הק' הבניהו, אם אחשורוש והמן היו שוים בדעתם בהריגת היהודים, אכ"מ מ"ש דהמן נענש ואחשורוש לא נענש. וביאר במשל בב' בני"א שהיו רוצים לרצוח את בן המלך, אלא דהמתינו, א' משום כבוד המלך, שהי' רוצה להרוג בנו באופן מכובד דוקא, וא' משום שהי' רוצה לצער הבן באופן גדול שהי' יכול. ולכסוף, כיון דהמתינו, הציל המלך את בנו. למי שהמתין משום כבודו לא עשה כלום, כיון דע"י המתנתו הציל בנו, והאחר הרג. וכן כאן, המן הי' רוצה להרוג את ישראל באופן מבוזז ביותר, ולכן נתן כסף לאחשורוש לבזות ישראל, כלומר דשייך לקנותם בדמים. אבל אחשורוש לא קיבל הדמים, שהרי לא הי' רוצה לבזות ישראל, וגם אמר לו והעם לעשות בו כטוב בעיניך, דהיינו דאמר לו לברור להם מיתה יפה, שהוא יברור לעצמו אם יהי' חייב מיתה, והכל כדי שלא לבזותם. ולפ"ז מובן המשל, דאחשורוש ראה כלל ישראל כתר, דהיינו שראה מעלתם, אבל המן ראה אותם כחריץ, דראה רק חסרונם. ולכן שפיר נענש המן, אבל אחשורוש לא נענש כלל.

ב. לא פחתו ולא הותירו על מש"כ

בתורה חוץ ממקרא מגילה

והק' רש"י, הא גם תקנו נר חנוכה. ותי' דאז כבר פסקו הנביאים, אבל בזמן המגילה עדיין היו נביאים. וביאר המהרש"א, דאין כוונת רש"י לומר דיש לחכמים יותר כח לתקן מצוות חדשות מהנביאים, אלא דודאי גם חנוכה למדו מאיזה רמז בקרא. אלא כוונת רש"י לומר דאף המ"ח נביאים לא הותירו אלא מקרא מגילה. והא דלא הק' רש"י מנטילת ידים ועירובין, כ' המהרש"א דזה ל"ק כלל, דהא ודאי היו יכולים לעשות גדרים למצוות, וכ"כ הר"ן כאן (ה בדפי הרי"ף), דודאי עשו סייגים ומשמרות, אבל לא חידשו מצוות. וע' ברש"ש שפי' דברי רש"י באו"א, דודאי יכולים רבנן לתקן עוד דינים, כמו קריאת התורה בב' וה', וערבה שהיא מיסוד נביאים. אלא כוונת רש"י לומר דבדרך נבואה אסור לחדש מצוה, אבל לתקן ולגזור לא גרע נביא משאר חכם שיכול לתקן. ומה דאיתא דחידשו רק מקרא מגילה, היינו משום דנאמרה ברוח הקודש, שהיא דומה לנבואה, לכן אמרי' דתקנו רק מקרא מגילה כעין דרך נבואה, אבל חנוכה וכו"ב לא היו בזמן הנביאים, ולכן ודאי לא נתקנו דרך נבואה.

וע"ע במעדני משה (למור"ר הרה"ג ר' משה בראון שליט"א, סי' ע"ה, ענף ב'), שכ' דלכא"ו נח' הרמב"ם והרמב"ן במח' המהרש"א והרש"ש, דברמב"ן על התורה (דברים ד', ב'), כ' דהמחדש חג מלבו עובר בלאו דבל תוסיף, ולדבריו מה שתקנו מצות נר חנוכה, עכצ"ל שהוא משום שמצאו איזה רמז בקרא, וכדברי המהרש"א. אבל הרמב"ם כ' (בכותרת שאחר מנין המצוות בריש יד החזקה) דבל תוסיף

מראי מקומות - מגילה

י.ד. (המשך)

הבה"ג דנשים אינן יכולות להוציא אנשים, זהו משום שאינן חייבות אלא בשמיעה, וכמו שהבינו התוס' (שם) בשי' הבה"ג, אלא דכ' דסברא זו שייך רק בלילה, דכיון דכל החיוב קריאת מגילה בלילה הוא רק משום קריאת מגילה, א"כ שייך לומר דאינן יכולין להוציא אנשים, שהרי לאנשים יש חיוב קריאה. אבל בבק, דנשים חייבות גם בקריאה, ומשום דחייבות בהלל, א"כ ודאי יכולות להוציא גם אנשים ידי חובתם [ויש לעי' במח' המרחשת והעמק ברכה בענין חיוב נשים בהלל, במה נח'].

אולם ע' במהרש"א דמבואר דלא ס"ל כשניהם, דכ' דכיון דקרייתא זו הלילה, ממילא אנו יודעים מהק"ו דצריכין לקרות המגילה בין ביום ובין בלילה, וכמו דאנו קורין הלל בליל פסח.

ז. קרייתא זו הלילה

כ' המאירי "ויל לטעם זה [דקרייתא זו הלילה] שאם הי' במקום שאין לו מגילה, שקורא את ההלל". ובשו"ע (או"ח תרצ"ג, ג') אי' דאין קורין בו הלל. וכ' המ"ב (ד') שהוא משום דאכתי עבדי אחשוורוש אנו. וע' באריכות בשערי תשובה (ב') דכ' דקיי"ל כטעם זה דעדיין עבדי אחשוורוש אנו משום דרבא אמרה והוא הבתרא. אבל הביא מהרמב"ם ובה"ג דפסקו דקרייתא זו הלילה, ומשום דהכי מסתבר טעמא. אבל מ"מ כ' לדון בדברי המאירי הנ"ל, די"ל דכל המח' היא על עיקר התקנה לקרות המגילה ולא הלל, אבל עכשיו דתקנו לקרות המגילה דוקא, א"כ זהו התקנה, ואין שייך לקיים שום חלק של התקנה ע"י קריאת הלל, דלמעשה לא תקנו הלל לפורים. וסיים דהקורא הלל בלא ברכה [היכא דאין לו מגילה] לא הפסיד.

שירה על המועד אין שום תנאי דצריך להיות נאסר במלאכה, שהרי הלל זה אינו ענין להלל של חג כלל, ולא תי'.

וכקו' זו יש להק' גם על מש"כ הר"ן בערבי פסחים בשם ר' האי גאון, דס"ל דאין מברכין על הלל שבליל פסח, לפי שהוא דין של "אמירת" הלל, ולא דין "קריאת" הלל כבשאר דוכתי. וביאר בחי' הגרי"ז על הרמב"ם (הל' חנוכה, ג', ו') דזהו דין שירה, והלל של יו"ט הוא דין קריאת ההלל, ובוזה נתקנה ברכה, ולא בהלל של שירה. וגם בזה יש להק', א"כ מה הביאה הגמ' ראי' מהאי קרא לענין הלל בר"ח, הרי הלל דר"ח הוא הלל של קריאה, והפסוק הרי מיירי בהלל של שירה, וצ"ע בזה, וע' במעדני משה (סי' כ"ב) בכל זה באריכות.

ו. קרייתא זו הלילה

ע' מרחשת (סי' כ"ב, ט') דכ' דלפ"ז יש לבאר דברי הבה"ג (הובא בתוס' לעיל ד') דנשים אינן יכולין להוציא אנשים ידי חובתם בקריאת מגילה. דהא נשים פטורות מהלל, וא"כ הגם דבעצם יכולין להוציא אנשים ידי חובתם מצד המצות קריאת מגילה, אבל עדיין יהי' האנשים חייבים מצד הדין הלל שבה, ולכן אין נשים יכולין להוציאם (וודאי לפ"ז אם אין שייך לצאת אלא ע"י אשה, ודאי יהי' חייב לעשות כן כדי לצאת ידי חיובו מצד קריאת ההלל). וכ' דיהי' נפק"מ מטעם זה, דמה דקרייתא זו הלילה הוא רק ביום, אבל בלילה, דאין חיוב קריאת הלל, א"כ אין צריך לומר קרייתא זו הלילה. וא"כ, יצא דבלילה יהיו נשים יכולין להוציא אנשים בקריאת מגילה, ורק ביום, שיש ג"כ חיוב הלל, אז לא יהיו יכולים להוציאם.

אולם ע' בעמק ברכה (קריאת מגילה, ג') דכ' להיפוך, דמש"כ